

VZNIK A VÝVOJ NEUNIVERZITNÍHO VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V RAKOUSKU

V polovině sedmdesátých let minulého století doporučili examinační OECD v rámci evaluace rakouského vzdělávacího systému zřízení sektoru vysokých odborných škol. Ten měl přispět k větší diverzifikaci systému vysokoškolského vzdělávání a reagovat pružněji na aktuální potřeby a podněty trhu práce tím, že by nabízel kratší profesně zaměřené studium na vysokoškolské úrovni. Novým impulzem k realizaci tohoto pro rakouské hospodářství důležitého kroku, který měl přispět k zvýšení konkurenceschopnosti rakouského hospodářství, se stalo nadcházející přistoupení Rakouska k Evropské unii (EU) v roce 1995. Harmonizace rakouského vzdělávacího systému se vzdělávacími systémy států EU se proto stala vysoce aktuální a potřebnou. Proto byl již v roce 1993 rakouským parlamentem schválen **Spolkový zákon o studijních programech Fachhochschule** – Fachhochschul-Studiengesetz (FHStG). Nedošlo tedy k přijetí zákona, na základě kterého by byly vytvořeny zcela nové vzdělávací instituce, nýbrž pouze zákona, který stanovuje rámcové pravidla pro akreditaci studijních programů. Na rozdíl od univerzit tedy neexistuje pro programy Fachhochschule žádný zákon o organizaci studia. Studijní programy Fachhochschule mohou dle zmíněného zákona poskytovat spolková instituce (Bund) nebo jiné veřejnoprávní a soukromoprávní subjekty, pro které je užíván v rakouské němčině termín „Erhalter“. V současné době jsou to většinou soukromoprávní subjekty na základě předchozí akreditace studijních programů. Zmíněný zákon definuje programy Fachhochschule jako odborné vysokoškolské kurzy s povinnými praktickými stážemi, které poskytují špičkové profesní vzdělávání založené na nejnovějších vědeckých poznatcích, vedoucí k získání akademického titulu. Programy Fachhochschule jsou na rozdíl od univerzit více regionálně zastoupeny a nesoustřeďují se pouze na průmyslové aglomerace, čímž je umožněna větší dostupnost studia.

V současné době nabízí studijní programy Fachhochschule devatenáct právnických osob, přičemž označení „Fachhochschule“ je oprávněno užívat pouze sedm z nich. Je to dáno tím, že subjekty, které poskytují programy Fachhochschule a chtějí nést označení Fachhochschule, musí nejprve splnit nároč-

ná kritéria a teprve poté je jim rozhodnutím Rady vysokých odborných škol a schválením příslušným ministrem povoleno užívat označení „Fachhochschule“, které zabezpečuje vysoké škole autonomii především v oblasti výukové a zkuškové činnosti. Mezi zmíněná kritéria patří například: poskytování minimálně dvou kratších bakalářských studijních programů Fachhochschule (Bakkalaureatsstudiengänge) s výstupem bakalář, na něž navazují programy delší (Fachhochschul-Magisterstudiengänge nebo Fachhochschul-Diplomstudiengänge) s výstupy „Magister“ a „Diplom“. Dále předložení reálného plánu rozvoje vysoké odborné školy, podle kterého bude mít škola do pěti let minimálně 1000 studentů. Důležitým kritériem je garantovat samostatné vedení výukové a zkuškové činnosti prostřednictvím funkčního Kolegia vysoké odborné školy (Fachhochschulkollegium).

Kolegium vysoké odborné školy je odpovědné za provádění a organizaci výukové a zkuškové činnosti. Kolegium se skládá ze zástupců učitelského sboru, studentů a osob, které jsou pověřeny vytvářením a zpracováním studijních programů.

Ostatní poskytovatelé programů Fachhochschule, kteří nemají právo užívat označení instituce Fachhochschule více podléhají kontrole Rady vysokých odborných škol, a to především v oblasti organizace výukové a zkuškové činnosti. Z hlediska dosažené kvalifikace, obsahové stránky a posuzování kvality studia jsou oba typy zařízení zcela rovnocenné.

První programy Fachhochschule byly otevřeny v akademickém roce 1994–1995, v následujících letech došlo ke kontinuálnímu nárůstu počtu studujících i počtu studijních oborů. Zatímco ve školním roce 1999/2000 čítal tento sektor 10 450 studujících, ve školním roce 2003/2004 již to bylo 22 110 studujících. V současné době činí poměr studentů začínajících na vysokých odborných školách a na univerzitách 1:5, což představuje vzhledem k teprve desetileté existenci sektoru vysokých odborných škol nebyvalý nárůst. Cílem pro nejbližší období je však dosáhnout poměru 1:3.

V souvislosti se vznikem sektoru vysokých odborných škol byl vždy na následující pětileté období vypracován strategický dokument Spolkového ministerstva pro vzdělávání, vědu a kulturu, který se zabývá rozvojem a financováním vysokých odborných škol.

Třetí plán rozvoje a financování vysokých odborných škol je zpracován pro období 2005/2006–2009/2010. Tento plán velice pozitivně hodnotí dosavadní existenci tohoto sektoru škol a počítá do roku 2010 s dalším nárůstem studijních míst až na 33 000. Zvyšující poptávku po tomto druhu vzdělávání je možno doložit i například oficiálními statistikami, podle kterých připadalo na jedno studijní místo ve školním roce 2003/2004 2,43 uchazečů. V akademickém roce 2003/2004 se pohybovala nabídka akreditovaných programů Fachhochschule okolo počtu sto čtyřiceti. Většina z nich měla formu denního studia. Od školního roku 1996/1997 jsou nabízeny také studijní programy pro studium při zaměstnání. Studijní směry, ve kterých jsou nabízeny různé studijní programy Fachhochschule, nejsou konsekventně dány, nýbrž jsou do značné míry ovlivňovány aktuálními potřebami pracovního trhu v daném regionu. Jejich zavádění je komunikováno s kompetentními institucemi a především potencionálními zaměstnavateli, kteří se často stávají sponzory jednotlivých studijních programů a přijímají studující na praxe. Velmi často tvoří praxe základ pro budoucí zaměstnání u dané firmy. Momentálně jsou podporovány studijní programy se zaměřením na informatiku a informační technologie, technické vědy, média a design, sociální práci a zdravotnictví, turismus a hospodářské vědy a interdisciplinární studijní programy.

Studijní plány a zkušební řády si zpracovává pro každý studijní program tzv. Expertní grémium (Expert/innen/engremium) a kvalita jimi schválených dokumentů hraje velmi důležitou roli při akreditaci studijních programů.

Úspěšná akreditace studijních programů je mimo jiné také podmíněna kvalitní výukou, kterou musí zajišťovat vědecky, profesně a v neposlední řadě pedagogicko-didakticky fundovaný personál. Pracovní smlouvy mezi učiteli a poskytovateli programů Fachhochschule se řídí obecně platnými předpisy pro privátní sféru.

Rada vysokých odborných škol pouze stanovila profesní označení vyučujících, které je dáno délkou

pracovněprávního vztahu. Trvá-li pracovněprávní vztah do tří let, má učitel pracovní označení lektor (Fachhochschul-Lektor/in), je-li pracovněprávní vztah delší než čtyři roky, nese pracovní označení profesor (Fachhochschul-Professor/in). Obecně lze konstatovat, že velké procento lektorů/profesorů tvoří odborníci z praxe, kteří působí jako externisté.

Novelou zákona o studijních programech (FHStG) v roce 2002 došlo k zavedení modelu dvoustupňového systému studia s možností transferu, přičemž první stupeň je zakončen akademickým titulem bakalář – Bakk. (FH), druhý akademickým titulem magister – Mag. (FH) nebo diplomovaný inženýr – Dipl.-Ing. (FH). Za titulem se povinně dodává zkratka (FH), z níž je patrné, že se jedná o absolventa studijního programu Fachhochschule. Novela dále zjednodušuje možnost studia absolventů vysokých odborných škol v doktorských studijních programech na univerzitách, a to tím, že není nutné, aby absolventi vysokých odborných škol dodatečně absolvovali přednášky a zkoušky, byla-li délka studia na vysoké odborné škole relevantní s délkou studia na univerzitě. Zmíněnou novelou došlo také k zavedení kreditního systému studia a dodatku k diplomu v německé a anglické verzi, čímž byla podpořena možnost mezinárodní mobility v duchu boloňského procesu.

Akreditace a evaluace studijních programů je v kompetenci Rady vysokých odborných škol (Fachhochschulrat), která byla zřízena současně se schválením zákona o studijních programech Fachhochschule. V rámci studijních programů může dojít během další akreditace k obsahovým a metodickým změnám, které reflektují nejnovější trendy v daných oborech. Akreditace má platnost maximálně pět let. Poté musí následovat znovu interní a externí evaluace programů a žádost o prodloužení akreditace u Rady vysokých odborných škol. Evaluační koncept byl vytvořen na základě dohody mezi Radou vysokých odborných škol a Konferencí vysokých odborných škol (Fachhochschul-Konferenz). Konference vysokých odborných škol je orgán, v jehož středu jsou poskytovatelé jednotlivých studijních programů. Interní evaluace studijních programů je v kompetenci jednotlivých studijních programů, externí evaluaci provádí Rada vysokých odborných škol. Radě vysokých odborných škol přísluší kromě akreditace studijních programů vysokých odborných škol i odebrání akreditací, dále udělování akademických titulů, nostrifikace zahraničních akademických

titulů, průběžná evaluace sektoru vysokých odborných škol, poskytování poradenství Spolkovému ministerstvu pro vzdělávání, vědu a kulturu v otázkách sektoru vysokých odborných škol a využívání státních finančních zdrojů, schvalování směrnic týkajících se evaluačního řízení. Rada vysokých odborných škol je šestnáctičlenný a ve svých rozhodnutích nezávislý orgán, přičemž v něm musí působit nejméně čtyři ženy. Funkční období rady je tříleté. Opětovné jmenování pro jedno následné období je přípustné. V čele rady stojí prezident a viceprezident rady, které jmenuje ministerstvo. Jejich funkční období je tříleté a mohou být jmenováni také na dvě po sobě následující funkční období. Členové rady musí disponovat pedagogicko-didaktickými kompetencemi. Polovina členů rady musí prokázat vědeckou způsobilost (habilitace nebo obdobná kvalifikace). Polovina členů rady musí mít za sebou několikaletou profesní praxi v oborech, které jsou relevantní s programy vysokých odborných škol. Členové rady jsou jmenováni Spolkovým ministerstvem vzdělávání, vědy a kultury, čtyři z jejich středu jsou jmenováni na návrh Poradního sboru pro hospodářské a sociální otázky. Dozorčím orgánem rady je rovněž již zmíněné ministerstvo.

V sektoru vysokých odborných škol platí systém smíšeného financování. Stát přebírá při zahájení studia podle předem stanovených kritérií normativní náklady na studenta ve výši 90 %. Náklady spojené s užíváním budov, investiční a část běžných nákladů hradí poskytovatel studijních programů Fachhochschule (část nákladů obvykle přebírájí zemská vláda, obecní korporace nebo jiné veřejné a soukromé instituce). Kromě toho jsou hojně využívány privátní zdroje ve formě sponzorských darů. K dalším zdrojům patří také školné, které lze od školního roku 2002/2003 vybírat na všech rakouských vysokých školách ve výši 363,36 euro za semestr. V souvislosti se zavedením školného došlo k vytvoření systému různých forem přímých i nepřímých příspěvků pro sociálně slabší studenty.

Fachhochschule des bfi Wien Gesellschaft m. b. H.

Jednou ze sedmi moderních a dynamicky se rozvíjejících vysokých odborných škol, jež si získaly během své relativně krátké existence výborné renomé jak v tuzemsku, tak i v zahraničí a které jsou v současné době oprávněny nést označení Fachhochschule, je

i Fachhochschule des bfi Wien Gesellschaft m. b. H. Jedná se o právnickou osobu – společnost s ručením omezeným (založenou za nevýdělečným účelem), která postupně získala akreditaci na poskytování čtyř studijních programů Fachhochschule a jednoho postgraduálního univerzitního programu MBA. Jediným jejím společníkem je Institut na podporu profesního vzdělávání (Berufsförderungsinstitut Wien). V čele společnosti stojí jednatel (Geschäftsführer), kterému přímo podléhají vedoucí jednotlivých studijních programů (Studiengangsleiter), kteří vedou správu studijního programu (Administration).

Škola se nachází na okraji Vídně v moderně rekonstruované budově a nabízí cca 1200 studijních míst. Od akademického roku 1996/1997 postupně získala akreditaci ve studijních programech Bankovníctví a finančnictví, Evropské hospodářství a vedení podniku, Projektmanagement a informační technika, Logistika a management přepravy a v MBA programu – Rizikový management.

Škola pravidelně participuje na společných mezinárodních projektech a uskutečňuje hojně mobility studentů i učitelů v rámci spolupráce s více než třiceti vysokými odbornými školami a univerzitami nejen v Evropě, ale i v Severní Americe, Indii a Austrálii a spolupracuje na mnoha projektech, které podporuje Evropská unie. Instituce důsledně prosazuje jeden z klíčových principů samotné existence tohoto vysokoškolského sektoru, kterým je úzké propojení vědy s praxí. Toto propojení je zabezpečeno působením mnoha profesorů rekrutujících se z nejvýznamnějších podniků a podílejících se na zprostředkovávání špičkových znalostí a dovedností například formou práce na konkrétních praktických projektech, při nichž mají studenti jedinečnou možnost seznámit se s firemní realitou.

V současné době poskytuje škola v duchu Boloňské deklarace jak kratší cykly studia s výstupem bakalář (6 semestrů), tak i delší cykly studia s výstupem magistr (8 semestrů). Dále potom uskutečňuje exkluzivní postgraduální univerzitní studijní program s výstupem MBA. Některé studijní programy jsou koncipovány pro studium prezenční, některé pro studium při zaměstnání, nebo nabízí obě možnosti. Zájemci o studium se musí podrobit náročnému přijímacímu řízení. O studium se mohou za určitých okolností ucházet i zájemci, kteří nemají maturitní zkoušku. Jde např.

mimo jiné o absolventy, kteří se vyučili v relevantních oborech a kteří prokázali v takzvané dodatečné zkoušce adekvátní znalosti ze všeobecně vzdělávacích předmětů. Podmínky k přijímacímu řízení do jednotlivých studijních programů zpracovává vedení jednotlivých programů. Přijímací řízení je dvoukolové. V první části přijímacího řízení absolvuji uchazeči písemný test, který se většinou týká znalostí z oboru, všeobecných znalostí, tzv. sociální inteligence a znalostí cizího jazyka. K druhé části přijímacího řízení, která se koná během následujících 2-3 týdnů jsou pozváni pouze uchazeči, kteří úspěšně složili písemnou první část. V druhé části se hodnotí ústní projev uchazeče. Uchazeči například zpracovávají a prezentují přímo na místě krátký referát, absolvuji ústní pohovor či interview apod. Je-li uchazeč na základě rozhodnutí vedení příslušného studijního programu přijat, musí zaplatit školné a podepsat smlouvu o poskytnutí vzdělání (Ausbildungsvertrag). Studijní rok se skládá stejně jako u univerzit ze dvou semestrů, letního a zimního. Protože je studium i přes svou náročnost v porovnání se studiem univerzitním kratší, je vyžadována stoprocentní přítomnost při výuce. To platí i pro studium při zaměstnání. Při této formě studia se koná výuka v odpoledních hodinách ve třech pracovních dnech a v sobotu. Jednou ze stěžejních součástí studia je souvislá praxe ve vybraných firmách. Praxi studenti absolvuji v předposledním semestru studia, kdy jsou již vybaveni nutnými teoretickými znalostmi a kdy se začínají rozhodovat o tématu své diplomové práce. Pro úspěšné ukončení praxe je nutný kladný posudek firmy, v níž student praxi absolvoval, absolvování paralelního semináře (konzultace praxe) a kladné hodnocení písemného projektu, který student během praxe zpracoval.

Bakalářské studium je zakončeno bakalářskou zkouškou. Její součástí je bakalářská práce a komisionální zkouška, magisterské studium diplomovou zkouškou, která se skládá z diplomové práce a komisionální zkoušky.

Absolventi studijních programů Fachhochschule se zpravidla uplatní bez problémů na trhu práce. Je to dáno mimo jiné také tím, že jsou studijní programy koncipovány nejen dle aktuálních potřeb, ale i s anticipací budoucích potřeb potencionálních zaměstnavatelů. Řada renomovaných rakouských i zahraničních firem projevuje proto eminentní zájem o stávající i budoucí absolventy. Zájem mnoha firem se odráží například i v tom, že se stávají sponzory studijních programů a přispívají tak k velice kvalitnímu a modernímu materiálně-technickému zázemí škol. Školy pak mohou vytvářet optimální podmínky k růstu skutečných, v praxi velice dobře uplatnitelných specialistů.

Literatura a prameny:

- [1] Bildung und Wissenschaft in Österreich. Statistiken 04. Wien: BMBWK.2004.
- [2] Bildungsentwicklung in Österreich 1997-2000. Wien: BMBWK, 2001.
- [3] Fachhochschul-Entwicklungs- und Finanzierungsplan III (2005/2006 bis 2009/2010). Wien: BMBWK, 2004.
- [4] Fachhochschul-Studiengesetz – FHStG, BGBl.Nr. 340/1993.
- [5] Kasparovsky, H., Wadsack, I. Das österreichische Hochschulsystem. Wien: Enic Naric Austria BMBWK, 2004. ISBN 3-8556-453-8.
- [6] Studienführer und Studieninformation der Fachhochschule des bfi Wien, Gesellschaft m. b. H.

- zca -

